

KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

Artur Goszczyński

Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej (do XIX w.) – II ogólnopolska konferencja naukowa (Kraków 15–16 listopada 2012 r.)

W dniach 15–16 listopada 2012 r. w Krakowie odbyła się II ogólnopolska konferencja naukowa „Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej (do XIX w.)”. Podobnie jak w przypadku pierwszej edycji, która miała miejsce w 2009 r., została ona zorganizowana przez filologów Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – prof. dr hab. Piotra Borka oraz dr Marcelego Olmę.

Staropolskie epistoły stanowią materiał badawczy zarówno dla historyków, jak również dla polonistów zajmujących się literaturą staropolską. W związku z tym obrady konferencji skupiły nie tylko znawców historii Rzeczypospolitej w epoce nowożytnej, ale także naukowców zajmujących się literaturą pochodzącą z tego okresu oraz językoznawców. Dzięki temu obrady nabrały interdyscyplinarnego charakteru oraz pozwoliły uczestnikom spojrzeć na epistolografię staropolską z dwóch różnych perspektyw. Była to zresztą kolejna inicjatywa prof. P. Borka (oprócz organizacji konferencji trzeba tu wskazać także wydawnictwo okolicznościowych tomów) podjęcia studiów nad problematyką interesującą naukowców obu profesji. Trzeba to mocno zaakcentować, ponieważ takie stanowisko jest bardzo rzadkie w obecnych czasach. Zresztą prof. Borek jest znany jako autor i wydawca wielu prac niezwykle przydatnych dla historyków, zwłaszcza zajmujących się ziemiami ruskimi i ukraińskimi Rzeczypospolitej.

Obrady konferencji zostały otwarte przez prorektora Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie dr hab. prof. UP Kazimierza Karolczaka, który swoje inauguracyjne wystąpienie zakończył nawiązującym do tematyki wydarzenia wezwaniem: „Piszmy listy, aby następne pokolenia mogły więcej o nas wiedzieć”. Następnie głos zabrał dziekan wydziału filozoficznego UP dr hab. Bogusław Skowronek. W swojej przemowie porównał listy staropolskie do dzisiejszych form wymiany myśli, a mianowicie wiadomości email, zwracając przy tym uwagę na ulotność współczesnych form komunikacji.

Pierwotnie program konferencji zakładał, że pierwszym z referentów podczas obrad plenarnych będzie Jerzy Starnawski. Tydzień przed ich rozpoczęciem do organizatorów dotarła jednak przykra informacja o śmierci wybitnego historyka literatury. W związku z tym głos zabrał Piotr Borek, który odniósł się w kilku słowach do dorobku naukowego zmarłego profesora oraz zaproponował zadedykowanie sesji pamięci Jerzego Starnawskiego. Następnie przedstawił referat, poświęcony zagadnieniom związanym z edytorstwem listów, który miał zostać wygłoszony przez Jerzego Starnawskiego.

Obrady plenarne pierwszego dnia konferencji zakończyły się wystąpieniem Elżbiety Feliksiak, która odnosząc się między innymi do wyznań zawartych w listach poruszyła problem listu poetyckiego jako iluzji więzi.

Po krótkiej przerwie głos zabrał Robert Sawa, który na przykładzie korespondencji duchownych wendeńskich z biskupem Marcinem Kromerem przedstawił szesnastowieczną epistolografię użytkową.

Kolejny referat poświęcony był aktywności arcybiskupa gnieźnieńskiego Andrzeja Krzyckiego, a mianowicie utworowi jego autorstwa pt. *De negotio Prutenico epistola*. Zofia Głombiowska, której wystąpienie dotyczyło tegoż dzieła, podjęła rozważania nad jego klasyfikacją. Odwołując się między innymi do działalności Krzyckiego, referentka analizowała, czy ów utwór jest listem, broszurą polityczną czy raczej reportażem.

Jako następny głos zabrał Piotr Borek, którego referat dotyczył oblężenia Lwowa w 1655 r. w diariuszu zawartym w listach Samuela Kazimierza Kuszewicza. Referent podkreślił wartość owego źródła dla wiedzy na temat walk o Lwów w owym okresie. Borek zwrócił jednak uwagę na epistolarną formę diariusza, która miała za zadanie pozorować obiektywizm autora. Według referenta bowiem ów diariusz poprzez zawarte w nim fragmenty gloryfikujące męstwo obrońców miał między innymi pełnić funkcję laudacyjną.

Kolejny referent Maciej Franz na podstawie listów Pawła Tetery przedstawił wagę epistol hetmanów kozackich dla poznania dziejów kozaczyzny. Rozważając nad ich treścią Franz przedstawił postać hetmana kozackiego jako doskonale zorientowanego w sytuacji wewnętrznej Rzeczypospolitej zręcznego gracza politycznego starającego się prowadzić samodzielną politykę.

Po krótkiej przerwie rozpoczęły się obrady w sekcjach. W pierwszej z nich znalazły się referaty po części dotyczące kwestii polityki Rzeczypospolitej w XVII w., po części zaś historii społecznej XVII i XVIII stulecia.

Jako pierwszy wystąpił Artur Goszczyński, który przedstawił zgromadzonym wyniki swoich badań na temat listów Adama Kazanowskiego do Krzysztofa II Radziwiłła. Goszczyński ukazał genezę nawiązania stosunków pomiędzy nadawcą i adresatem korespondencji. Ponadto odniósł się do najistotniejszych informacji, jakie można odnaleźć w rzeczonych epistolach, na których podstawie między innymi postawił przeczącą dotychczasowym badaniom tezę, że zjazd królewicza Władysława Wazy z hetmanem polnym litewskim w Dolatyczach w 1630 r. odbył się bez wiedzy króla Zygmunta III.

Tematem kolejnego referatu były listy na sejmiki w II poł. XVII wieku. Jarosław Stoliccki przedstawił okoliczności, w jakich wysyłano listy do sejmików, oraz przykłady takowej korespondencji. Zwrócił uwagę ponadto na charakter tych aktów, podkreślając, że zawarte w nich treści odwoływały się często do hasel złotowolnościowych lub dotyczyły poparcia w sprawach prywatnych. Na zakończenie Stoliccki przedstawił postulat dotyczący wnikliwego zbadania listów na sejmiki.

Następne wystąpienie znacznie odbiegało od polityki, bowiem jego tematem były listy miłosne. Referentka – Iwona Maciejewska – poprzez porównanie starała się ukazać te epistoły z dwóch różnych perspektyw związanych ze statusem majątkowym ich nadawczyń. Maciejewska zaprezentowała w związku z tym przykłady listów Magdaleny z Czapskich Radziwiłłowej oraz Teresy ze Strażyców Wiśnickiej.

Jako ostatnia przed przerwą wystąpiła Elżbieta Powązka, która tematem swojego wystąpienia uczyniła listy dedykacyjne w programach teatru szkolnego Gimnazjum św. Anny w Krakowie w XVII i XVIII w.

Po krótkiej przerwie obrady w dwóch sekcjach prowadzili językoznawcy. W drugiej z nich Anna Majewska-Wójcik wystąpiła z referatem pt. *Brachygrafia w korespondencji XVI–XIX w.*

W ciekawym, wzbogaconym prezentacją multimedialną wystąpieniu referentka przedstawiła przykłady abrewiacji w epistołach pisanych we wspomnianym okresie. Następny referat autorstwa Justyny Dąbkowskiej-Kujko dotyczył relacji między humanistyczną teorią epistolografii a retoryką. W ostatnim wystąpieniu podczas obrad tej sekcji Agnieszka Markuszewska zaprezentowała referat pt. *List jako dyskurs krytycznoliteracki (casus romantyków)*.

W drugim dniu obrad jako pierwszy zabrał głos Tomasz Ciesielski, który w interesującym wystąpieniu, wzbogaconym pokazem slajdów, przedstawił korespondencję Jana Tarły jako źródło do dziejów wojny o sukcesję polską. Referent odniósł się do nikłej liczby źródeł do dziejów wojny 1733–1735. W tym kontekście zwrócił uwagę na ogromne znaczenie listów Tarły, które podobnie jak dziennik Piotra Lacy'ego są podstawowym źródłem do dziejów rzeszonej wojny sukcesyjnej.

Kolejny referat wygłoszony przez Janusza Dorobisza dotyczył listów Jakuba Zadzika do Wawrzyńca Gembickiego jako przykładu korespondencji klienta do patrona. Referent zarysował genezę stosunków między prowadzącymi korespondencję oraz przedstawił najważniejsze problemy zawarte w tychże epistołach. Badacz zwrócił uwagę na wysoki stopień konfidencji obydwu, czego dowodem jest zastosowanie szyfru w rzeszonej korespondencji. Historyk powołując się na treść listów stwierdził również, że są one sztandarowym przykładem relacji patron – klient.

Korespondencja Pawła Tetery z domem Radziwiłłów była tematem kolejnego z referatów. Anna Kryszak przedstawiając treść listów tegoż adresowanych do Bogusława oraz Michała Kazimierza Radziwiłłów podkreśliła, że Tetera troszczył się głównie o własny interes, co w pewien sposób potwierdzało tezę o samodzielności hetmana kozackiego, jaką wysunął w poprzednim dniu konferencji Maciej Franz.

Kolejny referat pt. *Magnaci litewscy w świetle francuskojęzycznej korespondencji z lat 90 XVII wieku w archiwum drezdeńskim* został wygłoszony przez Mariusza Sawickiego. Historyk przedstawił treści, jakie odnaleźć można w tej korespondencji. Stwierdził jednak, że niektóre ze szczegółów w nich zawartych są niemożliwe do zweryfikowania, a dodatkowo ich część pozostaje nieznana także ze względu na zastosowanie szyfru.

Po krótkiej przerwie Jolanta Sawicka-Jurek przedstawiła referat pt. *Portrety matki i syna w świetle listów Izabeli Czartoryskiej do Adama Jerzego*. Następnie głos zabrała Monika Myszor-Cieciela przedstawiając osobę Aleksandry Borkowskiej jako wydawcy korespondencji Antoniego Edwarda Odyńca. Obrady zakończył referat Joanny Sobczykowej pt. *List pasterski w świadomości szesnastowiecznego filologa biblijnego (tj. ks. Jakuba Wujka)*.

Tematy poruszane na konferencji okazały się interesujące dla zgromadzonych, o czym świadczyły ożywione dyskusje po każdym z paneli. Prelegenci odnieśli się w swoich wystąpieniach do wielu kwestii, na jakie natknąć może się historyk czy polonista zajmujący się badaniem listów w epoce nowożytnej, poczynawszy od zawartości epistoł, a zakończywszy na ich językowych aspektach. Referaty wygłoszone podczas sesji zostaną opublikowane w tomie zawierającym materiały z konferencji. Zainteresowanie wśród naukowców nowożytną epistolografia, jakie niewątpliwie było widoczne podczas sesji, pozwala prognozować, że konferencja nabierze cyklicznego charakteru.